

SKÚSENOSTI SO ZNALECKÝM POSUDZOVANÍM DUŠEVNÉHO STAVU U „BOSSA PODSVETIA“

forenzní fórum

Anton Heretik¹
Eduard Kolibáš²
Róbert Máthé¹
Vladimír Novotný²

¹Katedra psychológie FF UK
Bratislava

²Psychiatrická klinika LF UK a FNsP
Bratislava

Kontaktní adresa:

prof. PhDr. Anton Heretik, PhD.
Katedra psychológie FF UK
Bratislava
Gondova 2
818 01 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: heretik@gmail.com

SÚHRN

Heretik A, Kolibáš E, Máthé R, Novotný V. Skúsenosti so znaleckým posudzovaním duševného stavu u „bossa podsvetia“

Posudzovanie duševného stavu u príslušníkov organizovaného zločinu sa stáva čoraz častejšou úlohou pre znalcov – forenzných psychológov a psychiatrov. Expertízna činnosť je sprevádzaná radom špecifik, ktoré sme opisali na inom mieste. Tieto problémy sú zosilnené ak ide o posudzovanie čelného predstaviteľa, „bossa podsvetia“. Odsúdenie M. Č. na doživotie za sériu vražd v r. 2010 umožňuje použiť jeho prípad ako ilustráciu týchto problémov. Autori vypracovali na tohto obžalovaného rad znaleckých posudkov a mali k dispozícii aj posudky ďalších znalcov z oblasti foreznej psychológie. V záveroch posudkov rôznych znalcov sa vyskytli rozpory najmä pri hodnotení motivácie trestných činov a prognózy resocializácie. Diskutuje sa dopad týchto rozporov pre právnu prax i na laickú verejnosť.

Kľúčové slová: organizovaný zločin, trestná zodpovednosť, motivácia trestného činu, prognóza resocializácie.

SUMMARY

Heretik A, Kolibáš E, Máthé R, Novotný V. The experiences with the survey of psychic state of „the boss of underground“

The evaluation of psychic state of members of organized crime groups becomes a relatively frequent task for court experts – forensic psychologists and psychiatrists. The expertise making is accompanying with specific problems analyzed by authors in previous publications. These problems are amplified in the case of evaluation of „mafia boss“. Life-long sentence for M. Č. for serie of murders in the year 2010 allows us to use this case for illustration of specific forensic problems. The authors have elaborated a serie of expert evaluation of the defendant and analyzed also the evaluations of other experts-forensic psychologists. The contradictions in the conclusions were found mostly in evaluation of motivation and prognosis of resocialization. The impact of these contradictions for legal praxis and public opinion is discussed.

Key words: organized crime, responsibility for a crime, motivation of a crime, prognosis of resocialization.

ÚVOD

Forenzne psychologické a psychiatrickej problematike organizovaného zločinu sme sa venovali v minulosti venovali na viacerých miestach.^{1,2,3,4} V týchto prácach sme upozornili na fakt, že vyšetrovanie násilných činov predstaviteľov organizovaného zločinu je extrémne náročné. Mnohí páchatelia násilných trestných činov sa pre svoj životný štýl ani obvinenia nedožijú. Ak je obvinenie aj vznesené, sú zastupovaní celými tímami skúsených právnikov, ktorí obhajobu stavajú na obštrukciách a hľadani formálnych chýb v postupoch justičných orgánov. Ide najmä o spochybnenie vierohodnosti svedkov (často pochopiteľne utajených svedkov z radov predstaviteľov organizovaného zločinu). Ale aj odmietnutie znaleckého vyšetrenia z dôvodu zaujatosti, či jeho následné spochybnenie patria medzi obštrukčné postupy. Rozpory v záveroch znaleckých posúdení duševného stavu rôznymi znalcami ponúkajú pre takéto postupy rad argumentov. Právomocné odsúdenie M. Č. za sériu 6 vražd na doživotie v minulom roku umožňuje použiť jeho prípad ako názornú ilustráciu. Autori sa v rôznom období podieľali na jeho znaleckom posudzovaní a mali k dispozícii aj ďalšie psychiatrické a psychologické nálezy iných znalcov či penitenciárnych psychológov, vypracované v r. 1998–2009.

ANAMNÉZA POSUDZOVANÉHO

Rodina pochádza z malej horehronskej dediny, obaja rodičia pracovali v robotníckych profesiách. Mladší brat zahynul pri autohávárii v r. 1996, bol vyšetrovaný v súvislosti s trestnou činnosťou. V rodine sa nikto neliečil psychiatricky, otcova sestra mala opakované pokusy o samovraždu a nakoniec spáchala dokonanú samovraždu. Otec si zvykol viac vypiť, išlo však o abúzus alkoholu v rámci variácie regionálnej normy, nikdy sa pre to neliečil. V rodine okrem pousudzovaného nebol nikto súdne stíhaný.

V osobnej anamnéze boli pôrod a raný psychomotorický vývin v norme. Základnú školu aj učilište (automechanik) absolvoval s priemerným prospechom, mával zhoršené známky zo správania, lebo „bol živý“. Pracoval ako šofér autobusu, potom zväzal drevo, po r. 1989 robil ako lesný robotník na kalamitách v Čechách a neskôr aj v Nemecku. Od r. 1992 (oficiálne od r. 1994) začal podnikáť v Brezne, potom aj v B. Bystrici. Začal s kúpou-predajom, zarábal na „fakturantoch“, neskôr si s dvomi spoločníkmi založili SBS a potom aj stavebnú firmu. Bol a je spolujajiteľom viacerých reštaurácií, barov, fitnessu, erotických salónov. Sám spôsob svojho podnikania komentuje – „taká bola doba“. Ako chlapec športoval, v dospelosti sa venuje najmä posilňovaniu. Od malička mal vzťah ku zvieratám, mediálne známym sa stal jeho chov tigrov. Vo výkone trestu číta noviny, právnickú literatúru, pozerá TV, najmä šport, cvičí. Psychosexuálny vývin bol akcelerovaný, jeho manželstvo bolo bezdetné, podľa neho harmonické, s manželkou sa rozviedli počas výkonu trestu. Ako majiteľ erotických salónov mal aj pestrý extramatrimonálny život. Povahovo sa hodnotí ako prispôsobivý, mal rád kolektív, nie je výbušný, aj keď konflikt sa sem-tam vyskytol. Občas sa pobil, keď „má človek bary, tak sa to pritrafí“. Nie je však agresívny, nikdy

by nikomu neublížil. Rád viedol ľudí, myslí, že sa o svojich zamestnancov a podriadených vedel dobre postarať. Nie je svätý (sám sa označuje policajným slangom ako „závodová osoba“), ale nie je vrah.

V zdravotnej anamnéze sa vyskytli len pracovné úrazy, od mladosti sa liečil na vysoký krvný tlak, z tohto dôvodu mal aj „modrú knižku“. Bol príležitostný fajčiar. Alkohol nikdy nekonzumoval nadmerne, preferoval víno, dokázal aj dlhodobo abstinovať, vo výkone trestu bez abstinčných príznakov. Skúsenosti s drogami popiera. Nikdy sa psychiatricky neliečil.

Po prvýkrát bol súdne stíhaný ako 19ročný, celkove bol 6krát odsúdený za trestné činy krádeže, nedovoleného ozbrojovania, rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve, ublíženie na zdraví a vydierania. V predposlednom procese bol súdený aj za vraždu, nebol však z tohto trestného činu uznaný vinným. (Mimochodom predsedom senátu, ktorý ho oslobodil, bol jeden z tímu jeho neskorších advokátov.) V r. 2010 odsúdený na doživotie za 6 vražd spáchaných v 90. rokoch minulého storočia. Podľa mediálnych vyjadrení zástupcu Generálnej prokuratúry je dôvodne podozrivý z 15 vražd, ale pre „dôkaznú núdzu“ neboli vznesené obvinenia. Podľa výpovedí svedkov z jeho kruhov sám vyhlasoval, že by jeho obeť „naplnili autobus“. Vo väčšine prípadov išlo o obeť z radov organizovaného zločinu, buď o príslušníkov konkurenčných skupín, alebo členov vlastnej skupiny podozrivých zo zrady, spolupráce s políciou, alebo obohacovania na úkor skupiny. Vraždy mali často charakter verejnej popravy do realizácie činu a následného maskovania stôp bolo zahrnutých vždy rad vlastných „chlapcov“. Obvinený účasť na väčšine vražd popieral, k niektorým sa účelovo priznal a potom výpoveď odvolal. V záverečnej fáze procesu priznal účasť na dvoch činoch.

Znalecké posudky z odborov psychiatria a psychológia na m. č.

- 1) 1998 MUDr. M. Vitešník, MUDr. A. Stankovič a prom. psych. T. Novodvorská.
- 2) 2005 prof. PhD. A. Heretik, PhD.
- 3) 2006 doc. PhD. M. Gažiová, CSc.
- 4) 2006 doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc., prof. MUDr. V. Novotný, CSc., prof. PhD. A. Heretik, PhD.
- 5) 2krát 2007 doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc., prof. MUDr. V. Novotný, CSc., prof. PhD. A. Heretik, PhD.
- 6) 2008 doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc., prof. MUDr. V. Novotný, CSc., prof. PhD. A. Heretik, PhD.
- 7) 2009 prof. PhD. A. Heretik, PhD.
- 8) 2009 PhD. R. Máthé, PhD. + 2 doplnky
- 9) 2009 doc. PhD. M. Gažiová, CSc.
- 10) 2009 PhD. L. Netík, CSc. + 2 doplnky

Okrem znaleckých posudkov bol M. Č. opakovane vyšetrovaný väzenskými psychológmi.

Je dôležité konštatovať, že všetky uvedené posudky boli urobené na základe uznesení vyšetrovacích, či justičných orgánov, až na dva (Gažiová 2009 a Netík 2009), ktoré boli urobené na základe žiadosti advokátov obvineného.

ZÁVERY ZNALECKÝCH VYŠETRENÍ

1998 Vitešník, Stankovič, Novodvorská: Rozumové schopnosti sú v hraničnom pásme, ide o ľahkú zaostalosť. Ide o abnormne štruktúrovanú osobnosť, emocionálne menej diferencovanú, afektívne labilnú, výbušnú, so sklonom ku impulzívnym reakciám. Obvinený netrpí duševnou poruchou, ani v minulosti, v čase spáchania skutku, ani v čase vyšetrenia. Jeho rozpoznávacie a ovládacie schopnosti sú nenarušené. Nezistili sa ani syndróm závislosti od alkoholu a iných návykových látok. Ide o abnormne štruktúrovanú osobnosť s menej priaznivou prognózou.

2005 Heretik: Intelektové schopnosti vyšetreného sú na úrovni dolného pásma priemeru (IQ = 97), zodpovedajú vzdelaniu a sociokultúrnemu pozadiu. Pri vyšetrení osobnosti sme zistili plne zachovaný kontakt s objektívnou realitou bez psychotických porúch, ktoré by mohli byť podkladom pre patologickú motiváciu konania. Myslenie je priemerné v tempe a výpravnosti, obsahovo menej diferencované, bez známkov formálnych či štruktúrne obsahových porúch. V emotivite zisťujeme výraznú afektívnu labilitu a impulzivitu, zhoršenú racionálnu kontrolu, zvýšenú egocentrickosť prežívania, sklon ku dysforickým a rezonantným (zlostným) rozladám. Oblasť vyšších citov sociálnych a etických (mravných) je zmenená stotožnením sa s normami delikventnej subkultúry. V sociálnom správaní je zvýraznená agresivita, dominancia (snaha ovládať a kontrolovať druhých). Popísaná štruktúra čít zapadá do obrazu dissociálnej poruchy osobnosti.

2006–2008 Kolibáš, Novotný, Heretik: Vyšetrený nejaví známky psychickej poruchy, pre odmietnutie spolupráce nie je možné vykonať komplexné psychiatrické a psychologické vyšetrenia.

2006, 2009 Gažiová: Intelektová kapacita sa pohybuje v pásme nadpriemeru (IQ = 126). Osobnosť je diferencovaná, so znakmi neurotizácie, psychastenickými črtami, extrovertovaná, spoločenská, so záujmom o sociálny kontakt, dominantnejšia, s relatívne širším okruhom praktických záujmov. Je vitálne zainteresovaná, činorodá, „s vystúpeným ofenzívno-defenzívnym okruhom reaktivity“, „bez prítomnosti asociálnych a antisociálnych tendencií... bez inej psychopatologickej stigmatizácie“. Nodostatok prosociálnosti sa javí psychoterapeuticky riešiteľný.

2009 Netík: Intelektové schopnosti sú v pásme priemeru. Afektivita je ambivalentná, utlmená, prispôsobivá, ovládanie spoľahlivé. Veľmi slabé impulzy k agresívnym reakciám sú bežne tlmené pomocou inhibičných mechanizmov. Osobnosť posudzovaného je ľahko nevyrovnaná, s rysmi stability, flexibility, nedôverčivosti, neistoty aktuálne so sklonom k rozladám a depresívnemu ladeniu. Hodnotová orientácia je vcelku diferencovaná. Budúcnosť posudzovaný vníma pozitívne, k minulosti má ambivalentný stav.

2009 Máthé: Intelektová úroveň obžalovaného je v pásme priemeru. Osobnosť obžalovaného M. Č. je abnormne štruktúrovaná, s dominanciou príznakov dissociálnej poruchy osobnosti.

Dôsledky znaleckých posudkov pre posúdenie pričetnosti, motivácie a prognózy resocializácie

- 1) Ani v jednom znaleckom posudku sa nekonštatovala prítomnosť duševnej poruchy, ktorá by forenzne významným spôsobom menila rozpoznávacie a ovládacie schopnosti vyšetreného teda bola podkladom pre zmenu **tretnej zodpovednosti** (príčetnosti).
- 2) Pokiaľ sa týka **motivácie tretného konania**, v posudkoch Heretika (2005) a Máthého (2009) sa konštatuje, že je motivované psychologicky zrozumiteľne a nie je v rozpore s osobnosťou a situačnými premennými. V období, kedy sa mal tretný čin odohrať, dochádzalo opakovane k násilným tretným činom voči predstaviteľom podnikateľských skupín z teritoriálnych a mocenských motívov („vojna gangov“). Neschopnosť odhaliť a potrestať páchatelov týchto činov viedla špirálovite ku posilneniu agresívnych foriem správania a brutality jednania, ktoré sa stali „alternatívnou normou“ pre isté záujmové skupiny. Mali za cieľ nielen odstránenie konkurencie, ale aj posilnenie moci v teritóriu a vo vnútri vlastnej „podnikateľskej“ skupiny. Na čele takejto skupiny sa mohol udržať len človek s primeranou osobnostnou výbavou.

V posudkoch znalcov najatých obhajobou Gažiovej (2009) a Netíka (2009) sa konštatuje, že charakter činov nekorešponduje s kvalitami osobnosti menovaného a pre objasnenie motívov by bolo vhodné sa zamerať na analýzu sociálnych vzťahov v čase spáchania skutkov. Na inom mieste ako metódu analýze motivácie odporúča doc. Gažiová individuálnu psychoanalytickú terapiu. Netík navyše uvádza, že vzhľadom ku presumpcii nevinoty sú výsledky analýzy motivácie len pravdepodobnostné, platia len za predpokladu správnosti všetkých 3 východísk (štruktúrne a dynamické vlastnosti osobnosti a vznik a rozvoj kriminogénnej situácie). Ak niektorý predpoklad chýba, nemožno ich považovať za validné, ani hypoteticky.

3) Tretím a najdôležitejším dopadom znaleckých posudkov je však **hodnotenie prognózy resocializácie**. Podľa stanoviska Najvyššieho súdu je pre vynesenie výnimočného trestu (doživotia) potrebný aj znalecký posudok v tejto otázke. V posudku Heretika (2005) sa po analýze sociálnych, osobnostných a kriminogénnych faktoroch (podľa Dobrotku) hodnotí prognóza resocializácie ako vyslovene nepriaznivá a pravdepodobnosť recidívy ako vysoká. Podobne Máthé (2009) hodnotí prognózu resocializačného procesu ako limitovanú vzhľadom na pomerne vysoké zastúpenie ukazovateľov nepriaznivej resocializačnej prognózy. Uvedené obzvlášť platí v prípade preukázania viny zo skutkov, ktoré sú predmetom aktuálnej obžaloby. Pri dissociálnej poruche osobnosti obžalovaného sa predpokladá pretrvávajúce menej prispôsobivého správania s možným konaním v rozpore so zákonom a až v involučnom období je očakávateľný pokles razancie správania obžalovaného, najmä čo sa týka prejavov agresivity. Naproti tomu Gažiová (2009) v záveroch konštatuje, že možnosť kvalitnej resocializácie sa javí ako reálna a možnosť recidívy sa aktuálne javí ako nižšia a pobyt menovaného na slobode sa nejaví nebezpečný. Netík (2009) sa odvoláva na zhodu svojich záverov so znalkyňou

Gažiovou, hovorí len o mierne zvýšenej pravdepodobnosti budúceho zlyhania kriminálnej povahy. Posudzovaný má dobré predpoklady k resocializácii. Hoci sa budúca kriminálna recidíva sa nedá vylúčiť, považuje ju však za menej pravdepodobnú. Znalec nepovažuje pobyt posudzovaného na slobode za nebezpečný.

DISKUSIA A ZÁVER

Policajné vyšetrovanie a súdny proces s obžalovaným trval s rôznymi prerušeniami asi 12 rokov. Bol sprevádzaný obrovským masmediálnym ohlasom. Okrem množstva časopiseckých a novinových článkov, väčšinou bulvárneho charakteru (Nový Čas, Plus 7 dní, Šarm ai.) vyšlo aj niekoľko monografií.^{5,6,7} Okrem toho, že sa tieto diela venujú glorifikácii „bossov podsvetia“ (akoby jeden lúpežný vrah Jánošík ako národný hrdina nestačil), pertraktujú a „analyzujú“ aj vyššie opísané znalecké posudky. Je otázkou do diskusie, nakoľko aj spoločenská atmosféra, v ktorej znalci svoju činnosť vykonávajú, môže vplývať na závery ich znaleckých posudkov. Domnievame sa však,

že aj masmediálne diskutované rozpory v záveroch znalcov, ktoré sa týkajú motivácie a najmä prognózy resocializácie, robia zlé meno súdnej psychológii a psychiatrii. Autori pokladajú za otázne, či možnosť pribratia (a hradenia) znalcov v trestne právnych kauzách obhajobou nie je v našich podmienkach príliš veľkým tlakom na nezaujatost znalcov. Má svoje oprávnenie v americkom justičnom systéme, kde pred súdom vystupujú ako nezávislé osoby znalci obhajoby, tak aj žaloby.

V malom slovenskom merítku to pripomína jeden z najväčších škandálov americkej justície.⁸ Páchateľ atentátu na Ronalda Reagana John Hinckley junior v r. 1981 bol vyšetrený desiatkou znalcov, vyšetrenia trvali asi 100 hodín, posudky mali 628 strán a stáli 450 000 dolárov. A výsledok? Znalci obžaloby presadzovali záver, že ide o poruchu osobnosti (schizoidnú, schizotypovú, objavili sa aj diagnózy narcistická či hraničná porucha). Znalci obhajoby tvrdili, že ide o schizofréniu, alebo o bludovú (erotomanickú) poruchu. Súd nakoniec vyhlásil Hinckleyho za nepríčetného a je dodnes v psychiatrickej starostlivosti. Dôvera verejnosti laickej i právnickej v odbornosť a hlavne nestrannosť znalcov však ostala vážne narušená.

LITERATÚRA

1. Heretik A. Anonymita zabíja – organizovaná kriminalita príslušníkov PPU. Kapitoly z psychopatológie 2. Nové Zámky: Psychoprof; 2009: 70–74.
2. Heretik A. „Stádo bielych koní“ – pokus o forenznú psychologickú analýzu marginalizovanej skupiny. Čes a slov Psychiat 2010; (5): 318–322.
3. Heretik A. Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie. Bratislava: Eurokodex; 2010: 544.
4. Heretik A, Novotný V, Kolibáš E. Forenznú psychologické a psychiatrické aspekty organizovaného zločinu. Kapitoly z psychopatológie 3. Nové Zámky: Psychoprof; 2010: 49–57.
5. Murín G. Mafia na Slovensku. Osudy bossov Černákovej éry. Bratislava: Vydavateľstvo PT; 2009: 302.
6. Murín G. Boss všetkých bossov Mikuláš Černák. Bratislava: Vydavateľstvo PT; 2010: 246.
7. Kičín D, Murín G. Mikuláš Černák. Bratislava: Vydavateľstvo PT; 2010: 300.
8. Vacek J. Velké psychiatrické případy. Praha – Litomyšl: Paseka; 2001: 496.

Naděžda Špatenková, Barbora Bolomská REMINISCENČNÍ TERAPIE

Publikace, zpracovaná Naděždou Špatenkovou a Barbarou Bolomskou a doprovázená tematickou fotografickou dokumentací Jindřicha Štreita, reflektuje nejen teoretické, ale především praktické aspekty metody reminiscence. Jde o speciální metodu práce se seniory, založenou na uznání důležitosti vzpomínání s ohledem na zvyšování (resp. udržení) kvality života. Zahrnuje široké spektrum interaktivních, kreativních a výrazových aktivit, jejichž základem je zájem o minulé životní zkušenosti seniorů, kteří se jí účastní. Kniha shrnuje principy, formy a využití reminiscenční terapie také u seniorů se specifickými potřebami (např. u osob s demencí, depresí nebo mentál-

ním postižením). Detailně jsou popsány aktivity, které je možné v rámci reminiscenční terapie využít.

Publikace je určena především pracovníkům pomáhajících profesí (sociálním pracovníkům, ergoterapeutům, zdravotnickým pracovníkům, arteterapeutům, psychologům aj.), pečujícím o osoby vyššího věku v domovech pro seniory, stacionářích, léčebných dlouhodobě nemocných, geriatrických odděleních, jednotkách ošetrovatelské péče, odborných léčebných ústavech, gerontopsychiatrických odděleních, ale i v domácím prostředí seniorů. Poznatky a postupy reminiscence mohou tyto pracovníci využívat při své práci pro zkvalitnění poskytované péče.

200 Kč, Galén, 2011, 1. vydání, 112 s., černobíle, 150 × 230 mm, brožovaná